

36382, II, C, d

8065

248/
1901

Rudolf Vrabl.

ČUJTE NAS!

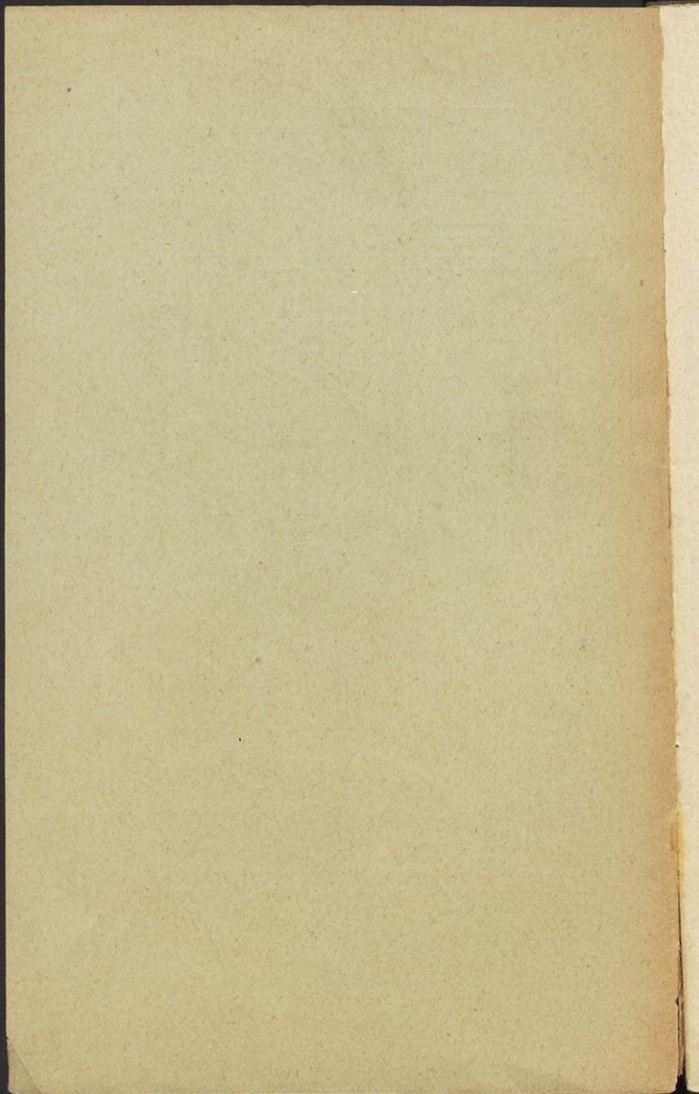
◊ Cena 40 vinarjev. ◊

Ljubljana 1901.

Tisk in založba J. Blaznikovih naslednikov.

RUDOLF VRABL

ČUJTE NAS!

LJUBLJANA 1901.

TISK IN ZALOŽBA J. BLAZNIKOVIH NASLEDNIKOV.

RUDOLF VIRABE

CULTURE NASI

IN 2030006050

DEUTSCHER VERLAG

VERLAG DER DEUTSCHEN ARBEITERSCHAFT

Kazalo.

	Stran
I. Miljoni	5
II. Vanda, poljska kraljica	13
III. Kamen	28
IV. Pred sodbo	32
V. Zgubljena sreča	35
VI. Že tretji	40

I.

Milijoni.

Ma majhnem otoku sredi širokega morja so prebivali dobri, miroljubni ljudje.

Bogastva ni bilo med njimi; imeli so pa toliko, da so lahko dobro živeli.

Toda to jim ni bilo dovolj.

Vsi so hrepeneli po bogastvu, vsi bi bili radi milijonarji.

Leta in leta so prosili boginjo bogastva, da bi jih osrečila z milijoni, a njih prošnje so bile zaman.

Zato so hodili žalostni in pobiti po svojih opravkih.

Pri delu so bili vedno bolj marljivi; delali so celo več nego nekdej, samo da bi se iznebili onih mučnih misli in želja po bogastvu, ki jim je težilo življenje že izza davnih časov.

Tako je minula dolga vrsta let.

Bilo je krasno pomladansko noč.

Sleherna zvezda je blestela na nebu, in prvi krajec se je pokazal v jasni višini.

Morje je bilo tiho in mirno, kakor da bi si hotelo malce odpočiti po dolgih viharnih dneh, in lahek vetrič se je poigral nad njim.

Daleč tam po morju se je rahlo zibal čolnič in je počasi plul proti otoku.

Morje je bilo daleč na okrog tako svetlo in žareče, kakor da bi se peljalo v čolniku jutranje solnce.

Vse večerne luči na nebu niso bile tako divne, tako živosvetle, kakor je bila omamljiva, bajevna luč v čolniku.

Polovica otoka je bila že tako razsvetljena, kakor da bi bila vsa poslopja v največjem ognju.

Polagoma se razsvetli še druga polovica, in čoln se ustavi ob obrežju otoka.

Dražestna deklica, ogrnjena v zlata oblačila, stopi iz čolna, in gre na otok.

Ura je bila polnoči.

Na otoku je vse spalo tako trdo, kakor da bi se ne mislilo več zbuditi.

Iz čolna so se glasili nebeški glasovi vil :

»Ko prvi umre,
se nam zopet odpre —
pot v široko morjé!«

Čez dolgo časa se vrne krasna deklica, in čolnič odpluje svojo pot, odkoder je bil prijadral.

Svetloba po otoku je polagoma izginjala in kmalu je bila že komaj vidna v brezmejni daljavi.

Na nebu so ugašale zvezde, in tudi mesec je moral odstopiti svetlobo jutranji zori.

Ptički so drobneli nad otokom jutranje pozdrave in se zdaj pa zdaj drzno spuščali ne daleč nad morjem na izprehod.

V zvoniku je zazvonilo k jutranji molitvi.

Ljudje na otoku so zapustili mehka ležišča in kmalu na to so se začuli radostni klici od vseh strani: »O, sreča, sreča, milijoni, milijoni!«

Vsi so obogateli čez noč.

Najnižji hlapec in najubožnejša dekla, najvišji gospod in najžlahtnejša gosa — vsi so našli milijone denarja pred svojo posteljo.

Nepopisna sreča je zavladala po hišah. Ljudstvo bi od samega veselja kmalu pozabilo kosila.

Vse si je delalo le visoke načrte, in ugibalo, kako bo sedaj živelo srečno in brezskrbno.

Vsakdo se je imel za najsrečnejšega na svetu.

Prišel je čas kosila.

»Marica«, zakliče gospodinja, »kje je pa kosilo?«

»Kaj, mislite, da bom vam zdaj še kuhala. Imam milijone — hvala za službo!«

»Za sveto voljo«, nadaljuje gospodinja, »uboga živina še menda tudi ničesar danes ni dobila. — Lizika, ali si nahranila živino?«

»Kaj se menim jaz za vašo živino! Imam milijone — hvala za službo!«

»Lepa sreča«, odvrne jokaje gospodinja, »zdaj bom še poleg vseh teh milijonov morala delati kakor sužnja«, in žalostna odide na delo.

»Ivan«, zakliče hišni gospodar, »dobro nahrani konje in koj po kosilu naprezi! Peljati se moram k bratu.«

»Tega pa že ne. — Mar so meni vaši konji. Imam milijone — hvala za službo!«

»Tako«, se jezi gospodar, »zdaj bom še sam konje hranil in česal. Lepa reč.«

Pojdi, kamor hočeš!

Ivan je odšel.

Naravnost se je napotil k zidarskemu mojstru, da bi mu sezidal krasno palačo.

A mojster ga zaničljivo zavrne, rekoč: »Pamet, Ivan, pamet! Kdo bo sedaj zidal! Imamo milijone — hvala za zaslužek!«

Ivanu je prvo veselje splavalo po vodi.

To je bila že od nekdaj njegova prva želja, da bi se kdaj dobro imel v lepi hiši in tam mirno živel s svojo rodbino.

»Iz tega torej ne bo nič«, de sam pri sebi in se napoti h krojaču, da bi mu naredil prav lepo obleko.

»Ne boš, Ivan!« mu odgovori krojač. »Imam milijone — hvala za zaslužek!«

»Torej tudi obleke ne dobim«, je zamrmral Ivan, ko je zapustil krojačevo sobo. »Kaj neki misli ta krojač! Jaz, Ivan, milijonar, pa da ne bi imel lepe obleke. To bi bila lepa!« Prišedši potem k čevljarju, ga naprosi, naj mu naredi čevlje.

»To pa to«, zakriči čevljar. »ti nezaslišana predrznost! Misliš, da bom sedaj še delal! Tam so vrata, glej, da se izgubiš! Imam milijone — hvala za zaslužek!«

»Tako torej«, se huduje Ivan, milijonar bo hodil sedaj strgan in bos. — Daleč, jako daleč smo prišli.«

Ves vznemirjen in razdražen stopi v bližnjo gostilno.

»Prinesite pečenke in pol litra dobrega vina!« veli gostilničarju.

»Boš pa dolgo moral čakati!« se nasmehne gostilničar. »Saj nisem izgubil pameti, da bi se še bavil s tem nehvaležnim, gostilniškim poslom. Imam milijone — hvala za zaslužek!«

»Posteljo pa vendar dobim za nocoj?« vpraša Ivan z nekako obupnim glasom.

»Tam zunaj v slami če hočeš! Jaz ti ne bom postiljal, mu odgovori gostilničar in mu pokaže pot skozi vrata.

»Kaj, mislite, da jaz nimam milijonov?« se jezi Ivan. »Glejte si ga no! Tako me podi od hiše

kakor steklega mačka. Še ne veš, kaj se ti lahko vse pripeti! Le glej, da še ne boš kdaj beračil.«

Ivan odide.

Z mračnim obrazom je gledal zdaj sem zdaj tja, in srce ga je bolelo.

Sam s seboj je govoril polglasno: »Tako bogastvo in vendar v takem uboštvu živeti, to je nekaj groznega. Danes bom torej moral prvič lačen prečuti vso noč pod milim nebom. In Bog ve, kaj bo jutri; morebiti se mi bode prav tako godilo — kakor danes! O milijoni, milijoni, kam ste spravili Ivana!«

Po dolgem premišljevanju je Ivan zaspal na planem.

Sanjalo se mu je o njegovih znancih in prijateljih, kako bedno so živeli poleg toliko in toliko milijonov.

Sebe pa je videl ležati onemoglega na cesti — že v poslednjih trenutkih.

Ko je po tem večeru minulo nekaj dni, so se začele dogajati na otoku čudne reči. Nihče izmed poslov seveda ni hotel več delati.

Trgovci in rokodelci so imeli zaprte prodajalne in delarne, in poljedelci so se ravnali po njih.

V največji stiski so bili oni ljudje, ki so se prej živili le z vsakdanjim zaslužkom.

Da bi pa začeli spet delati, to se jim nikakor ni zdelo prav.

Z glavo so hoteli skozi zid.

Naposled so kar siloma jemali živila onim, ki so imeli še kaj pripravljenega za veliko silo.

Navadna poselska dela si je morala opravljati gospoda sama, če je hotela živeti.

Najžlahtnejša gosa je morala molsti krave, najvišji gospod je hranil živino in preskrboval najnujnejše potrebe.

Nekega dne umre prvi človek od gladu.

Bil je to Ivan sam.

Na cesti je obležal od prevelike slabosti in je tam končal življenje.

»O, nesreča, nesreča!« je vpilo ljudstvo, »tako hudo nam še ni šlo nikoli. Sedaj vidimo, da bogastvo ni za vse ljudi. O, vi nesrečni milijoni — vi ste nas pogubili!«

Dan se je nagnil.

Bila je zopet mesečna noč.

Slabosti in težnje so uspale ljudstvo v trdno spanje.

Tudi morje je zadremalo v tihe, bajevne sanje.

V daljavi se je pokazal zopet čoln v nebeško-divni svetlobi.

Pot ga je vedla proti otoku, in vile so s čarobnim petjem pozdravljale snivajočo noč.

Kmalu se je zasvetil otok, in čoln se je ustavil ob bregu.

In iz čolna se je dvignila dražestna deklica,
ogrnjena v zlata oblačila.

Odšla je na otok.

Ura je bila polnoči.

Na otoku je vse spalo.

Angel miru je čul nad ljudstvom, in iz čolna
so se oglašale vile . . .

»Bogastvo popeljemo zopet nazaj,

da vas bo obsevala sreča in raj!« —

Čolnič je odplul, in ž njim so izginili tudi
milijoni.

Sreča, ki je ljudstvo prej ni poznalo, se je na-
stanila na otoku za vedno.

Zadovoljnost.

II.

Vanda, poljska kraljica.

Daleč tam na Poljskem je živel v osmem stoletju po Kristusovem rojstvu kralj Krak, jako moder in izkušen vladar.

Po večih bojih je rešil deželo sovražnih napadov in potem je z vso vnemo skrbel za blaginjo svojega ljudstva, ki ga je zaradi velikih zaslug imenovalo očeta — poljske domovine.

Pozneje je sezidal ob reki Visli lepo mesto, ki se po njem imenuje Krakov.

Luč svete vere še do tedaj ni zasijala poljskemu narodu; toda Krak je slutil in čutil, da biva nad njim neka višja moč, ki gospoduje in vlada ves svet. — Svojo hčerko Vando je vzgajal tako vzorno, da se njeno ime blešči še dandanes v zgodovini poljskega naroda kakor najjasnejša zvezda na nebu.

Zaradi tega je vzbujala Vanda veliko pozornost, in o njenem življenju so govorili kralji in knezi z največjim zanimanjem. Čestokrat so se prikazovali

na dvoru lepe Vande — velikaši in plemiči ter jo snubili za ženo.

Toda Vanda je vse odklonila.

»Ko bi se vsaj eden izmed teh plemenitašev navduševal za blaginjo naroda«, je tožila nekoč očetu. »In stremenje po plemenitem življenju jim je tudi popolnoma tuje. Ne, oče, toliko ti povem, da rajši ostanem sama, kakor pa bi morala živeti s takimi ljudmi, ki družega ne vedo povedati kakor v samih krvavih pobojih in hrepene vedno po tuji lasti!«

Ko ji je umrl oče, je mirno in oprezno nadaljevala njegovo delo, in blagoslov veledušnega početja njenega je cvel poljski deželi.

»Moje ljudstvo«, je dejala nekega dne višjemu deželnemu uradniku, »bodi ljudstvo kreposti, in jaz mu bom dobra, zvesta kraljica!«

In ona sama je stala kakor neomahljiv steber svete čistosti, kakor najbogatejša zakladnica človeških kreposti med svojim narodom in mu odpirala pogled po lepem, vzvišenem življenju.

»Dobro vem, da človek le takrat lahko vodi ljudstvo in mu gospoduje, če sam vzgledno živi!« je opominjala ob neki priliki tujega vladarja.

Ko nekega dne ravno opravi dopoldansko pobožnost, ji naznani služabnica Milislava, da jo prosi nemški knez Ritiger kratkega pogovora.

Vanda mu dovoli vstop in ga prijazno sprejme rekoč:

»Dobro došel knez Ritiger na poljskih tleh!«

Hvala ti, visoka kraljica za prijazni sprejem v hiši tvoji!« odvrne Ritiger in se ji globoko prikloni.

»O, knez ne hvali prijaznega sprejema. To je malenkost. — Pravijo, da še celo cvetka prijazno dozdavi cvetko, ko ju zarana prebudi žarek solnčne ljubezni.«

»Tvoje besede, visoka kraljica, se slišijo prijetno, kakor žgolenje krilatih pevcev iz pomladanskega gaja!«

»Tudi ta poklon odklanjam! Sladke besede se nikakor ne prilegajo moji duši. Jaz gledam le za dobrimi deli in le ta mi polagajo sladkosti v srce!«

»Tako visoke namene imaš ti — kraljica?«

»Da! Take namene bi morali imeti vsi, ki nosijo kraljevo krono. Mi smo za to na svojem mestu, da žrtvujemo življenje ljudstvu v srečo in nikdar ne smemo misliti na svoje koristi. Kdor pa se ne čuti zmožnega, da bi tako vladal svoj narod, ta naj odloži krono in jo naj ponudi sposobnejšemu nego je sam!«

»Ali bo pa žela kraljeva krona za tako početje dovolj priznanja?«

»Priznanja nam ni treba! Vladarji morajo biti veseli, da v državi gospodari mir in da se ljudstvu dobro godi!«

»Vidim, kraljica, da se moje modrovanje s tvojim ne more meriti, zato dovoli, da ti naravnost razodenem svojo prošnjo!«

»Govóri knez Ritiger!«

»Tu, preblaga devica, stoji pred tabo mož znanega ti plemstva! — V srcu mojem je zalesketal žar ljubezni do tebe, zato te prosim, bodi moja družica!«

»Nikdar — nikdar, knez Ritiger!«

»Kraljica! Mene, kneza Ritigerja zavračáš«, se začudi domišljavi plemič.

»Da, tebe in vsakogar, ki prosi moje roke! Sklenila sem vstati v vednem devištvu in sklepi so meni svetost!«

»Ne, kraljica, ti moraš biti moja soproga!«

»Ne, knez Ritiger! — Prej bo razpela groba noč svoj plašč čez kraljico Vando, nego bo ona za las izpremenila pota svojih sklepov!«

»Dobro, kraljica! Čul sem tvojo izjavo! Toda verjemi mi, da boš kmalu govorila drugače! Meč bo odločil tvojo usodo!«

»To je torej plemstvo. Do česar nimaš pravice, to si pa hočeš s krvjo priboriti! Čuj, Ritiger! Človek, ki s silo ruši tuje pravice, neha biti človek. Podoben je živali, ki ne pozna mej med tem, kar se sme in kar se ne sme storiti!«

»Sme ali ne sme, žival ali ne žival, knez Ritiger bo storil svoje! Če ne izlepa, pa izgrda, to je moj namen!«

»O, žalosten namen, ki v krvi išče zadoščenja!«

»Naj čujeta nebo in zemlja, kako se vé maščevati knez Ritiger, čigar plemstvo je užalila Vanda,

poljska kraljica. — Vse drugo ti pove svetlo orožje
mojih vojščakov! Na svidenje!«

* * *

Tretji večer po Ritigerjevem odhodu je slonela
Vanda ob odprtem oknu in gledala v megleno noč,
kamor je zvenelo nje poluzaduženo ihtenje.

Nenavadno hitro so se ji gibale ustnice, polu-
tiho proseč pomoči iz neba.

In ko je tako goreče molila in prosila, se ji je
zdelo, da se ž njo oglašajo drevje na vrtu, da se gib-
ljejo razcvele in nerazcvele glavice duhtečih rožic, da
vzdihuje noč in vsa narava okrog nje ter se obrača
s prošnjo do mogočnega neba.

Iz oči so ji polzele debele solze, in vedno se
ponavljajoči vzdihi so ji prekinjali molitev.

»O čistost«, je zašepetala naposled v noč, »ki
kakor biser sevaš v deviškem srcu in zbujaš sile tam
gori v višavah, ti zasij pred znožjem neskončne pra-
vice in prosi tam, da Vande slavno reši domovino
krivičnih rok! Saj si ti nebo sveto in čuvaš sveto
stvar!«

In zopet so se ji zalile motne oči. Žarki silnej-
šega trpljenja so se ji porajali v njih, in na srce ji
je legla pekoča bol.

Še trdneje je sklenila roke in je ihtela — jokala
— prosila.

Zunaj pa se je leno in dolgočasno vzdigala megla.

Raz mlado, sočnato listje so padale prozorne, kristalne kapljice in se razpolznile po mehkih, slizkih tleh.

Okrog gradu so se včasih začuli koraki nočne straže; drugega glasu ni bilo slišati.

V sobo je prihajal neprijeten hlad. Vanda je zaprla okno; trudno glavo je naslonila na steno in srce ji je močno utripalo.

»O, kaj bi dala«, je vzkliknila tožno, »da bi mogla s svojo smrtjo rešiti narod, ki bo moral trpeti zaradi mene. O, ko bi te mogla izprositi — nebo! Sto mečev lahko prebode moje srce, na kose se lahko razseka moje telo, samo da ne bi tekla nedolžna kri mojih zvesto udanih Poljakov!«

Pogledala je milo skozi okno. Megla je bila že precej visoko nad zemljo in v dalji se je žarilo nebo.

Vanda ostrmi in začudeno gleda v zažarelo daljo.

Zopet odpre okno in pazno posluša . . .

Vse tiho . . . zunaj praznuje svečan mir . . .

Še straža se ni ganila z mesta.

Videti je bilo, kakor da bi se vse molče oziralo v daljo in strmelo . . . Pk . . . pk . . . pk . . .

Vanda še vedno posluša . . .

Žar na nebu se razširja vedno bolj in bolj . . .

Visoko v zraku pa se pokažejo velike in majhne še goreče perine.

Zdajci vstopi v sobo služabnica Milislava in vzklikne s prestrašenim glasom: »O, nesreča, ne-

sreča — visoka kraljica! Glej, tam v daljavi je videti vse v ognju. Nekje mora strašno goreti!»

»Da, prav imaš Milislava!« dé kraljica in se razburja še bolj. »Vsa sem že izmučena tako, da skoro več ne vem, kaj se godi krog mene. Ko bi ne bila sama prizadeta, bi ne mogla verjeti, da se živemu človeku lahko pripeti toliko gorja, kolikor ga čutim zlasti nocojšno noč!« ...

»Pomiri se kraljica, jaz sem prepričana, da se izteče zate vse dobro!« ...

»Ne tolaži me, Milislava! Prave tolažbe nam je pričakovati le od zgoraj.«

Obe umolkmeta in se milo spogledata ... Potem pa jima šine pogled zopet skozi okno.

Megla je skoro že popolnoma izginila in v višavah so se podili ognjeno-svetli oblaki ...

Zdajci se po dolgem miru začuje peketanje konjskih kopit ...

Vedno bliže in bliže prihajajo glasovi težkih udarcev — brzih konj.

Svetopoluk, poveljnik kraljičine telesne straže, skliče vojščake, da obkolijo grad. Toda v tem zadoni glas trobent, naznanjajoč kraljici, da se bliža poslanec njenega vojskovodje — Selminskega s svojim spremstvom.

»Kak glas neki prinaša poslanec«, izpregovori Milislava vsa razburjena.

Vanda molči ...

Lica ji obledé, in okrog usten ji zatrepeče trpka bol.

Zdi se ji, kakor da bi se naslanjala nanjo teža trpinov vsega sveta . . .

Utrujena pade na stol in si zakrije z robcem oči — že vse izprane od solz . . .

»Je že tukaj!« . . . zakliče Milislava. »Prav sedaj je razjahal konja.«

»Pojdi in reci mu, naj vstopi!« veli kraljica.

Mislava ostavi sobo.

Vanda si obriše oči in vsa vznemirjena pričakuje poslanca . . .

Ves život se ji trese in duša ji od strahu krvavi . . .

Poslanec vstopi . . .

»Govori — govori, govori hitro!« zaihti kraljica in se mu približa.

»Visoka kraljica!« — Knez Ritiger je bil po kratkem, a ljutem boju premagan!«

»O, hvala, — tisočera hvala ti — nebo!« zakliče kraljica . . .

»Govori dalje — povej vse kako je bilo!«

»Čuj me kraljica! Naša četa je bila razdeljena v dva oddelka na levem bregu reke Visle. Prvi je stal na izhodni strani, drugi pa se je počasi premikal od zapadne strani proti jugu, odkoder je namerava naskočiti Ritiger naše vojaštvo.«

»Kako žalostno je poslušati taka poročila, ki govore samo o ljuti vojski«, ga prekine kraljica.

»Čez nekaj časa ugledamo ne daleč od našega, proti jugu se pomikajočega oddelka, požar.«

»To je Ritiger storil«, poseže vmes kraljica.

»Da, Ritiger je zaukazal zažgati vas. Na treh krajih je začelo goreti.«

»O, ubogi vaščani . . . Tvoja vest je grozovita in polni še huje kupo mojega trpljenja . . . In kako je bilo potem?«

»Potem se je približeval naš oddelek tako od desne proti levi, da smo dospeli sovražniku za hrbet. Zdajci se oglasé naše trobente, naznanjajoč, naj nam pridejo proti izhodu tovariši na pomoč, ker smo mi že na zaželenem mestu. — Na to se oglasi v sovražni četi poveljnik Ritiger: »Udarite, da se napije zemlja poljske krvi!« In ljut boj se prične . . .«

»Strašno — strašno — kar pripoveduješ!« ga premoti kraljica.

»Vojščaki so padali tu — pa tam, da je bilo žalostno gledati. — V tem pa nam že prihiti na pomoč drugi oddelek; in Ritigerjeva armada se je zagnala v beg proti Visli. Tu je utonilo veliko Ritigerjevih vojakov. On sam je z nekaterimi srečno ušel, a je dejal, da si drugod poišče pomoči — in še pride morit!«

»Torej še nima dovolj«, se začudi kraljica. O, ko bi ne imela tako trdne vere, rekla bi, da nad Ritigerjem ne čuje božje oko.«

»Res je«, pritrdi poslanec.

»Kje more človek, ki bi se moral zavedati, da nosi božjo dušo v svojem telesu, hrepeneti po človeški krvi in se navduševati za poboje — in zbrati za žrtev nečloveškega namena toliko ubogega — nedolžnega ljudstva. Tebe, ki bivaš nad nami, prosim iz vse Tebi udane duše, vzemi Vando k sebi, da ne bo trpelo ljudstvo zaradi nje. — Če pa moje trpljenje na tem svetu lahko reši in osreči moj narod ne da bi drugi čutili, tedaj sem pripravljena storiti vse . . . vse . . .«

»To je zlata naša kraljica, naša Vanda«, dé na tihem poslanec sam sebi.

»Sedaj se pa popeljem tja na bojišče. Ondi bom prosila za Ritigerjeve in svoje vojake, naj jim bo nebo milostno.«

»Za Ritigerjeve vojake boš prosila?« vpraša poslanec začudeno.

»Da!« odvrne kraljica. »Vojaki niso ničesar za-krivili. Oni so se morali le pokoriti obžalovanja vrednim Ritigerjevim ukazom. Za njegovo surovost so bili primorani zapustiti svoje roditelje, brate in sestre — svoje žene, otroke, — prijatelje, znance, — vse — vse na svetu so morali zapustiti in iti v smrt — v strašen boj. O, uboge žene in otroci, ki ostanejo sami — bedi in žalosti izročeni.«

»Ne vem če bi kdo na tvojem mestu, visoka kraljica, govoril tako«, dé poslanec prav spoštljivo in se ji prikloni.

»Vem da ne, ker ne rešujejo svojih nalog kot vladarji tako, kakor bi jih morali. Med priprosto ljudstvo je treba iti — med trpeče, vzdihujoče — usodi prepuščene zemljane. Tam se navzame človek duha pravice in usmiljenja — tam nas mora zapustiti želja po krvavih pobojih.«

Poslanca so globoko ganile kraljičine besede, in svetle njegove oči, s katerimi jo je gledal tako zaupno, tako odkritosrčno, — so zalesketale v solzah, v katerih se je zasvetlikalo hrepenenje po miru — po rešitvi človeštva iz tesnih spon — iz okov trpljenja.

»Ne bi govorila toliko«, nadaljuje kraljica. Toda ti si edini na dvoru, ki si me razumel večkrat in si velikokrat pritrjeval mojim besedam. Ti si me mnogokrat podpiral in mi pomagal izvrševati težka in koristna dela narodu v blagor. Zato ti je zaupanje kraljice, dokler ostaneš tak, vedno zagotovljeno!«

»Kakor sem pomagal očetu Kraku dolga in dolga leta in mu prisegel zvestobo do groba, tako sem sedaj na stara leta udan tebi, visoka kraljica! Prepričana bodi, da bom vedno delal po tvoji volji. Oprosti mi pa, če te včasih ne razumem! Ne morem vselej za Tvojim visokim duhom, kraljica!«

»Le vstani kakršen si bil. — Sedaj pa pojdi in sporoči vojskovodji, naj še danes pride k meni! Govoriti moram ž njim!«

Na obzorju se je že jasnilo, ko se je peljala Vanda proti bojišču . . .

Zdelo se ji je, kakor bi bila ogrnjena vsa narava s plaščem žalosti — strahu. — Od daleč še se je slišalo vpitje pogorelcev; včasih je bolestno zastokal na morišču v smrtnem boju kak ranjenec, in vmes se je oglašalo bobnenje valovite Visle.

Voda je pljuskala ob breg, kakor da bi vstajalo iz nje maščevanje za poljski narod. — Na dolgih, vitkih jelšah, ki so rastle ob reki, je trepetalo listje, tupatam se je zazibal na šibki vejici kak ptiček in se potem molče skril v košati temnozelēni vrh. Po zraku pa so se v dolgih vrstah podili nadležni komarji.

Kraljica zaukaže ustaviti voz in pristopi k nekemu nesrečniku . . .

»Glej, kraljica«, potoži s slabotnim glasom vojak, »tako umiramo v vojski!«

Kraljico presune ta prizor tako, da ji zavre kri po žilah — in beseda ji zastane na jeziku. Kakor da bi jo zdaj pa zdaj hotela ugrabiti smrt — stoji pred njim prebledela, neznano prizadeta in ga pomilovalno ogleduje.

Vojak pa vzdihuje — trpeče vzdihuje . . .

Iz oči se mu je iskriло neko vidno hrepenenje po nečem ljubljennem.

Le včasih je zakril hrepenenje, ko so se mu slabosti zapirale trepalnice v večno spanje.

»Ne bom ... te videl več! ... mati«, je sm. tno klical. »Daleč od tebe — umiram ...; sin tvoj ... mati ... mati, še en objem ... in solzo ... smrti ... bi — bi ti dal ... mati moja ... v spomin ... mati ... moja ...« Nič več ni odprl oči.

Ne daleč odtod pa se je oglašal drug vojak, kateremu je tudi še smrt nastavljala meč na srce:

»O moja žena ... moji otroci ... kaj naj počno brez mene ... očeta, ki jih je živel, ljubil, žalostil in se veselil ž njimi ... O, smrt v boju, ti si mi prekruta ... kri ... krivična!« ...

In tako se je po širnem bojišču razlegalo sto in sto glasov in prelilo na tisoče solzâ po zapuščenih — osirotelih svojcih.

To vse je morala slišati in videti Vanda in sprejemati boli nesrečnikov v tisto blagodobrotno srce, ki je bilo le za trpina-ubožca.

Zajokala je bridko ...

Toda v očeh se ji niso zalesketale solze. Trpljenje jih je izpilo do dna ...

Bilo ji je, kakor bi ji vsi ti glasovi na bojišču oznanjevali smrt in ji velevali, da "je izpila kupo trpljenja do dna ...

»Milislava, ti ostani tu«, zapove Vanda, »da bom sama tembolj zbrano molila ondi ob bregu poljske Visle!«

»Kakor ukazuješ, visoka kraljica!«

Počasi je stopala kraljica proti bregu. Noge so se ji upogibale, in roke so ji trepetale.

Iz Visle jo je pozdravljal neki tajnosten, vabljev piš in ji hladil potno lice. Tupatam so se zaganjale iz vode lačne ribe precej visoko in spretno, ob bregu pa so poletavali in se poigravali povodni ptiči . . .

Kraljica je dospela do obrežja.

Ondi je pokleknila, sklenila roke in obrnila pogled proti nebu.

Ustnice so ji drgetale od goreče molitve, in znaki svetega koprnenja po nekem višjem domu, po večni sreči so ji krožili po obrazu. Po čelu so se ji zbirale potne kapljice in se polagoma razblinile po ozkih, precej vidnih zarezah, ki jih je začrtala bol v mehko, nekdanj tako pomladansko-cvetoče lice.

»Ne nebo, zame ne sme več teči kri po poljskih tleh!« je tožila kraljica s pretrganim glasom. »Po sveti svoji volji otmi moj rod in daj, da mu zasije ono solnce miru, ki je sijalo na poljsko zemljo, ko je vladala tu srečnejša roka — roka mojega očeta.«

V tem hipu pa se ji zazdi, da se ji bližajo nad vodo štirje mladeniči, nesoč zlato krst . . .

Na krsti je sedela bela, veličastna devica in ji širila roke, vabeč jo k sebi.

Iz neba pa je videla priplavati nežnega mladeniča, ki je zajel s stekleno posodo v Visli nekoliko vode, — jo polil potem po glavi, in vmes je čula govoriti nerazumljive besede.

Potem pa je sedel mladenič na krsto, ki pa se ni približala bregu.

»Vi — vi prihajate iz neba?« je zaklicala radostno.

»Mene hočete imeti? Tja gor me hočete ponesti — tja v raj — tja v sveto nebo — tja v bivališče čistosti — tja v mesto tihega miru — v deželo neskončne ljubezni . . . O, kako rada grem z vami, in narod moj naj pride za menoj. — Že grem — v tvoje naročje — lepa devica — devica čistosti — k tebi — — k tebi — — sprejmi me — tvoja Vanda — — — pri — prihaja k tebi!«

Smrt . . .

Poljski narod pa poje: »Vanda spi v naši zemlji.«

III.

Kamen.

Sam stojim ob poti . . .

Postavili so me, da kažem mejo dveh posestev.

Na desno se mi širi svet skrbnega gospodarja, ki orje, seje in žanje, na levo pa opustošeno polje zanikrnega gospodarja.

Prvi prihaja dostikrat na polje ter mrmra: »Ni te treba, kamen, saj kaže moje delo, kje se ločita gospodarstvi!«

Drugi ki le redkokdaj poseti zapuščeno imovino, buta takrat z nogo ob moje trdo telo, jezeč se, zakaj ne stojim rajši onkraj rodovitega polja.

Toda jaz sem tih, molčim in trpim sam.

Nekoč pridejo otroci v mojo bližino, skačejo in se radujejo okrog mene:

»Hopsasa, rajsasa, hopsasa, rajsasa, hmtarara, juhe! . . .«

A kmalu jih mine veselje.

Najmlajši se izpodtakne ob mojo neomahljivo postavo, in njegovi tovariši ga odvedejo krvavega domov.

Nejevoljni so me pustili samega, kakor da bi bil jaz kriv te nezgode.

Uprav tisti dan pride do mene berač ter se vsede poleg mene.

Nasloniti hoče na me trudno glavo, a bil sem mu pretrd; položi jo tik mene in kmalu zasniva.

V sanjah pa zamahne z roko, da si jo okrvavi ob meni.

»Preteto«, zarenči nad mano, »kdo te je postavil semkaj, da niti v spanju ne daš človeku miru?«

In besneč udari s palico po meni.

Nato me je ostavil, in jaz sem molče pošiljal za njim gorje svojih čutil.

Za tem pride umetnik. slikar, postoji nekoliko ob meni, se ozira nekaj časa okrog in okrog, vzame svinčnik in papir ter naslika vse, kar je videlo njegovo oko.

Delal je dolgo — dolgo.

Toda mene, ki sem mu bil najbližji, je izpustil; niti ene poteze moje žalostne podobe ni sprejel v svoj umotvor.

Naposled, ko hoče naslikati pot, ob kateri stojim, me še-le zapazi.

»Treba te je tukaj!« se huduje nad mano.

In potem se je zamislil v sliko: le zdaj pa zdaj se je ozrl name, kaj mrzlo in nezadovoljno.

Čez nekaj časa me pa strašno pogleda; po nesreči mu je skazila moja slika vse delo. Zlomil se mu je svinčnik in mu je razpraskal papir.

»Ko bi imel dovolj moči, izruval bi te in te vrgel onkraj njive v prepad. Ti si kriv, da se mi je ponesrečila tako lepa slika!«

Srdit udari z nogo ob me, da so se mi poznali vsi žreblji težkega črevlja, ter odide; nič več se ni ozrl.

Jaz pa sem točil solze, nevidne vsemu svetu.

Čez nekoliko dni porodi zemlja ravno poleg mene belo rožo; o, kako sem je bil vesel!

Tedaj sem si mislil, ne bom več trpel sam.

S to cvetko bom delil trpljenje in veselje.

A žal, cvetka je tožila sama sebi, veselila se je svojega rojstva sama in je hrepenela v svet, tja v širni svet, kjer so bivala njej enaka bitja.

Malo ji je bilo do mene — da nič.

Ko je razsajal vihar po široki plani in je nagibal cvetico k meni, da bi ji dal zavetja, je nagnila glavo od mene ter rekla:

»Ne maram te, svet mi da lahko boljše družbe!«

Ni se hotela tedaj okleniti mene, zato pa ji je grabljivi svet uničil prekmalu venčani vrh, da je v prahu ležalo prej tako nežno, belo cvetje.

Neko jutro pride mimo mene dolga suha žena s koso.

Srepo me pogleda in reče:

»Tudi za te je že čas, da izpremineš! Kmalu pridem po te, da te razdrobim!«

In odšla je črez njivo, sama vedi kam.

Zopet sem zajokal — in zrl proti jutru, kjer je izhajalo solnce in probujalo novi dan.

Mislil sem si, ko bi imel tisoč jezikov, bi hvalil Očeta, ki daje solnčnega žarka koprivam in rožam, ki skrbi za dom dobrim in hudobnim ter bi ga poprosil — naj še živim — čeprav trpim že od rojstva sem.

Kaj moram jaz za to, da sem rojen trpin.

Saj je to Njegova volja.

Nekega večera je strašno zgrmelo nad mano in vmes sem čul glas:

»Ne toži — ne toži, saj boš kmalu rešen! Smrt te bo vzela!«

Neznano sem se stresel, a bil sem tiho.

Da se mi ni izpolnila nobena želja, da še vedno stojim na starem mestu in čakam rešitve — smrti, vse to prenašam sam in ne tožim nikomur.

Smrt — kmalu prideš . . .

Saj je to Njegova volja.

IV.

Pred sodbo.

zatohli sobi je ležal nižji uradnik Dragotin Imovič na smrtni postelji.

Sam, popolnoma sam je bil; nikogar na svetu ni več imel.

Le vsako drugo uro ga je posetila stara postrežnica in mu postregla z zdravili, potem pa je ostal zopet sam.

V tej skrivnostni, smrtni tišini so se mu pojavljali spomini na davno minule čase.

Razne grešne misli in dejanja so mu plavala pred dušo, in iz prsi se mu je zdaj pa zdaj dvignil vzdih globokega kesanja.

Zdajci se mu zazdi, da sliši materin glas:

»Vsega si se pokesal, le enega ne, a to vpije do neba!«

»Le enega ne«, ponavlja prestrašeni bolnik, »a to vpije do neba.«

V tem neznanem strahu premišljuje in premišljuje dolgo — dolgo

In ko je tako pogledal na vsa nekdanja pota svojega življenja, se je res spomnil nekega pregreška, ki pa se mu je zdel premalenkosten, da bi še mislil nanj.

»To ni greh«, zašepeta nekako drzno. »Jaz že dobro vem, kaj je greh in kaj ne«, ter obrne oči k steni.

Nič več ni razmišljal, mirno je ležal.

Da so se mu počasi zapirale oči, da se noben ud ni hotel več zganiti, da se mu kri po žilah ni več pretakala, tega vsega on ni zapazil v svoji telesni slabosti.

Ugasnil je kakor luč, ko ji poide olje.

In duša je odpotovala pred sodbo.

Pred nebeškimi vrati je stala in trkala, da bi ji sv. Peter odprl in jo povedel pred neskončno pravičnega, dobrega sodnika.

Sv. Peter jo začuje in odpre vrata večnega raja.

»Česa želiš?« jo vpraša z veličastnim glasom.

»Plačila nebeškega«, odgovori ponižno duša.

»Ti ga nisi vredna, ker si žalila stvarstvo božje!«

»Kako? Saj sem vedno hodila po pravih potih!«

»Nikdar, nikdar!«

»O, usmiljenje — usmiljenje — sv. Peter!«

»Nič — ti usmiljenja ne zaslužiš! Čuj! Tisti jezik, ki ga je govorila tvoja mati, je stvarstvo božje. Stvarstvo božje pa je sveto delo, ki zahteva tudi svetega spoštovanja!«

»Milost, milost!« prosi obupana duša.

»Ko si že v mladosti zapustila rodno hišo, takrat si čula govoriti tuje jezike in si se jih tudi kolikor toliko priučila. Svoj materni jezik pa si zatajevala in zasramovala, kadar ti je šlo za službo, ali za tisto penasto srečo tam doli na zemlji!«

Vsi jeziki naj slave Boga — to je njegova volja. Toda ti si odrekala celo v svetišču to pravico onemu jeziku, v katerem te je učila mati prve molitve!

»O, oprosti, oprosti, svetnik božji!«

»Sedaj je prepozno. Prej, ko si še živela, tega greha nisi hotela pripoznati; zato naj te objame večna noč!«

Nebeška vrata se zapro.

Imovičeva duša je neizmerno zajokala, in temno brezdno pogubljanja ji je odprlo večno zavetišče trpečih.

V.

Izgubljena sreča.

Kralj Vladimir je gospodaril jako lepi in rodovitni deželi.

Daleč na okrog se je govorilo o njegovem neizmernem bogastvu in o njegovem vseskozi blagem in plemenitem srcu.

Njegov narod ni poznal trpljenja, ne bede.

Vsem se je godilo dobro.

Vse je objemala moč rajske sreče, in ljudje niso umirali tako zgodaj kakor dandanes. Večina je doživela visoko starost.

Prepira med seboj niso poznali.

Nebeški mir je razprostiral svoja krila nad njimi.

Hrano so imeli kaj priprosto, in okusno.

Močne, opojne pijače so jim bile tuje.

Žejo so si gasili s svežo vodo; le včasih so se krepčali z drugimi pijačami, a to jako zmerno.

In res je bil ta narod tako čil in dobro razvit, da mu ni bilo enakega.

Prigodi se, da pride nekoč čez mejo v to deželo mož suhega, slabotnega telesa, bledega obraza in globoko udrtih oči.

Iz početka ni nič kaj posebno ugajal ljudstvu.

Toda sčasoma se mu je prikupil s svojo prebrisano in laskavo zgovornostjo tako, da se je vse jelo zanimati zanj in mu zaupati.

Pogubnik, tako mu je bilo ime.

Stanoval je pri bogati in čislani rodbini na kmetih.

Dasi je občeval izprva le z boljšimi stanovi, je vendar počasi zapuščal to družbo in obračal več pozornosti na nižje sloje. Dobro je vedel, kje se bo najprej pokazal sad nameravanega dela.

Tako so minevala leta za leti.

Pogubnik je neumorno izvrševal svoj posel in si iskal prijateljev, kjer je le mogel.

Toda nazadnje . . .

Čujmo! . . .

Ljudje so začeli zgodaj umirati, in njih smrt ni bila več tako lahka in mirna kakor nekdanj.

V grozoviti bolesi so zapuščali pota tega življenja, in mati njihovih potomcev se je zvala beda — trpljenje.

V družbi so se sprli prijatelji in konec njihovega prepira je bila smrt.

Kakor divji so planili drug po drugem in se topli in tolkli, dokler slabši niso obležali.

V rodbinskem življenju se je nastanila največja žalost.

Oče je hodil svoja pota, zapravljajal denar, delal malo ali celo nič.

Do otrok mu ni bilo veliko.

Materi je bilo tedaj izročeno gospodarstvo in otroci.

Ker pa matere otrok niso mogle vedno nadzorovati, so se ti pridili od dne do dne vedno bolj.

Zanimanje za vero in uk jih je minulo in tako je bil postavljen temeljni kamen razuzdanosti in pobalinstvu.

V živem telesu je nosila mladina mrtvo dušo.

Roditelji so še kaj radi zagovarjali tako izprijeno, iz poštene družbe zavrženo dete, ki je bilo že v oblasti hudobe peklenške.

Iz oči jim je sevalo zlobno početje one strupene kače, ki ima na vesti ves svet in ki se z jekleno močjo ovija src njih bednih otrok.

Po velikih, temnih gozdovih so se skrivali blede, suhi in dolgi možje, ki so prežili na potnike, gredoče po kupčiji skozi gozd.

Tam so jih plenili in morili.

Večkrat se je pripetilo, da so te divje druhali v pozni noči napadale speče ljudstvo in je oropale.

V deželi so se pojavljali strašni požari, in prvi berači so začeli hoditi od hiše do hiše.

Tudi lakota ni izostala.

Kralj Vladimir, čigar srce je krvavelo od prevelike žalosti, ko je zvedel, kaj je počenjal zviti Pogubnik na tihem med njegovim ljudstvom, je zaukazal zidati prve ječe v deželi in staviti vešala.

S sveto vnetostjo in ljubeznijo do svojega naroda se je trudil zatreti nesrečo, ki se je tako naglo zasejala po prej srečni, ljubezni polni deželi.

Da bi opral in očistil ljudstvo kužnih madežev, je razpisal nagrade za orožnike.

Te in veliko drugih uradnikov in pomočnikov je poslal v posamezne kraje, da bi ondi strogo pazili na ljudstvo, je zdravili in uničevali kužno bolezen.

Pogubnika je zaukazal poiskati in ga privedi pred svojo sodbo.

A Pogubnikovi pristaši ga niso hoteli izdati, ker jim je obetal, da bodo nekdam tako dobro tržili z njegovo rečjo, kakor je tržil on sam.

Poslednje čase se je seveda moral skrivati po gozdih in sploh po jako varnih, pred orožniki skritih zavetiščih.

Nekega zimskega dne pa ga najdejo orožniki mrtvega, ležečega v gozdu čez pot.

Tista odurna in kužna bolezen, ki jo je sam zanesel v to deželo, ga je ponoči napadla, da je obležal v mrzli noči in tam zmrznil.

Takega, kakoršnega so našli, je dal kralj naslikati.

Njegova podoba je bila postavljena ob vseh potih tiste dežele in pod njo je bilo zapisano:

»Gorje mu, ki hodi moja pota!«

In to gorje, ki je porušilo vso srečo nekdanj tako srečnim, mirnim in zadovoljnim državljanom, je tisti strup, ki kuži, uničuje in mori še dandanes tudi naše ljudstvo.

Imenuje se žganje.

VI.

Že tretji.

»**H**vala Bogu, da smo končale!« se oglasi najstarejša ženjica Jerica, ko se prikaže hišna gospodinja s tečnim pecivom in je molče položi na mizo.

»Čudno, poglej jo no, še besedice nam ne črhne!« se huduje Tilka, ko zapusti gospodinja sobo.

Nekatere kaj nezadovoljno skomizgnejo z rameni in potem se nekako posiljeno lotijo dobro pečenih ajdovih pogač.

»Res, čudno!« odvrne po kratkem premoru Marta.

»Saj je še nismo videle take, tako neprijazne.«

»Prav imaš!« poseže Tilka v besedo, »taka pa še ni bila, še je nisem videla.«

»Hm«, nadaljuje Jerica, »moj Bog, vedno pa človek tudi ne more biti dobre volje. Že kaj pride vmes, da včasih malce povesi nos.«

»Kaj pa, kaj pa«, potrdi Marta, »saj je tako bilo in bo na tem svetu.«

»No, Milika, ti boš pa že vedela, kaj je danes gospodinji?« povprašuje radovedno Jerica domačo deklo, ko stopi v sobo in prisede k mizi. »Še pogledala nas skoro ni.«

»Da, da, še pogledala nas ni«, se oglase druge.

»Toliko smo pa še zmiraj vredne, da nas gospodinja pogleda; saj smo pošteno delale. Še zdaj smo mokre od potu«, se jezi Tilka.

»Za to boš pa tudi pošteno plačana«, jo zavrne dekla Milika. »Nikar ne opravljaj naše dobre gospodinje!«

»Nekateri ljudje pa imajo res to ostudno navado, da samo opravljajo«, je pripomnil stari berač, ki je sedel pri peči in se tudi mastil s pogačami.

»Kdo jo pa upravlja? Saj nisem rekla da pošteno ne plačuje. Nam pač to ni všeč, da je danes taka, kakor bi ji mi in vse naše delo ne bilo po volji.«

»E, kaj vi in vaše delo! Ona ima vse druge skrbi. Že dve noči je prebedela in prejokala uboga sirota«, jo zavrne Milika.

»Kaj praviš?« se začudi Jerica, »i kaj ji pa je, jejmenes, jejmenes, glej, glej!«

»No, kaj, sin — Jakec leži tam v drugi sobi. Še danes bomo morali poslati po gospoda.«

»A res«, vzklikne Marta, zazabivši se, »to je pa čudno v tej hiši. Ta rod nima sreče. Vsi moški

tako zgodaj umró. Pokojni Ivan, oče ubogega Jakca, je tako zgodaj legel v grob.«

»Pa Ivanov brat tudi«, pritegne začudeno Marta in odloži vilice.

»Jaz sem že precej časa v tej hiši«, nadaljuje Milika, »in vem kako je bilo.«

»Kako, kako je bilo, povej, povej?« pozvedujejo ženjice.

»Kolikor sem sama slišala iz zdravnikovih ust, je ta še pri vsakem naših nesrečnikov dejal, da so jim začele trohnети pljuča.«

»To sem že davno opazila«, jo prekine Jerica, »da so bili ti ljudje že zgodaj v mladosti slabi, suhi in bolehave.«

»Da, da, to je resnično«, pritrde druge.

»Zdravnik je med drugim tudi povedal, da so si zastrupili kri, ko so še bili dečki.«

»Čujmo, čujmo!« posežejo vmes ženjice.

»Za take ljudi pa seveda nimajo zdravniki še nobene izdatne pomoči. — To vam je strašno trpljenje. Še zdaj se dobro spominjam, kako se je včasih mučil Ivan, Bog mu daj dobro na onem svetu. — Kar zvijsal se je včasih, napenjal oči, in roke in noge so se mu tresle — seveda, ko mu je od silnega kašlja zaprlo sapo in ga hotelo zadušiti — raznesti. Po dolgem času pa je spet težko zakašljajal in izkašljajal cele kosove pljuč in precej blede-rjave — nezdrave krvi. Potem pa je ležal ves dan, kakor da

bi ne imel nič več življenja v sebi.«

»Moj Bog, moj Bog«, zastoka Marta, »kako pa so si zastrupili kri?«

»Ti gotovo veš povedati Milika«, jo povprašuje Tilika.

»I, kaj-pa-da vem!«

»Milika!« se oglasi gospodinja in stopi v sobo.
»Hitro pojdi in poprosi gospoda, naj pridejo obhajati!«

»Kaj je tako hudo?« pozveduje sočutno Jerica.

»O, nikar ne povprašuj«, jo zavrne gospodinja,
»saj ne morem govoriti, tako sem žalostna . . . Tu imate denar — pa hvala lepa za delo . . .«

Ženjice jo pomilovalno pogledajo in se dvignejo.

»Z Bogom, hvala lepa!« se zahvaljujejo druga za drugo in se razidejo.

»Srečno!« odvrne žalostno gospodinja.

»Le potolaži se, bo že bolje!« je dejala Jerica, ko je odhajala.

»To je vse v božjih rokah . . .« potoži gospodinja.

»Srečno!«

»Srečno hodi!«

* * *

Večerni mir . . .

Posli so končali delo in legli k počitku.

Samo iz druge sobe, ki je imela okna na vrt, se je čulo tiho žensko mrmranje. Ondi je ležal Jakec in se boril s smrtnimi težavami.

Ob postelji njegovi pa je molila mati.

»Soparno je, zadušiti me hoče«! vzdihne Jakec.
»Mama, prosim odpri okno!«

Mati ga sluša, in večerni poletni hlad zaveje po sobi ter okrepi težki dih bolnikov.

»Pomagaj mi mama, da sedem! Počutim se nekoliko boljšega!«

Mati ga rahlo dvigne in poklekne potem pred sliko Izveličarjevo, ki je visela ob Jakčevi postelji ter pobožno moli . . .

Jakec pa je gledal skozi okno na vrt, kjer so dremale cvetice v mesečni svetlobi . . . Pod kapom je po tihem — mladostnem snu zdaj pa zdaj začivkala lastovica, in po vrtu so poletavali in si šepetali pravljice — gosti večernega miru . . .

»Mama, še veš, kako sva včasih tukaj zunaj sedela. — V prijetnem mraku je bilo, in na nebu je sijal mesec — kakor danes . . .«

»Dobro vem«, izpregovori mati in ga pogladi po glavi.

»Še se spominjaš, matna, kako sem ti trgal rožice in ti jih pripenjal na prsi?«

»Da — spominjam se!« mu odvrne mati in si zakrije solzne oči . . .

»Bog ve, če ti bom še kdaj . . .«

»Boš, boš Jakec, le nikar preveč ne govori, to ni dobro za bolnika!« ga miri mati in ga srčno objame.

»Bom pa tiho govoril, mama! Glej, tako rad govorim s teboj!« Hoče jo objeti.

Toda roke in ves život, vse je bilo slabo, komaj komaj premakljivo.

Samo desno roko je s težavo nekoliko vzdignil in potem mu je padla zopet nazaj.

Mati se še ga tem tesneje oklene in ga objema — objema.

V srcu pa jo skeli ostro-bodeči čut globoke žalosti.

»Mama, gospod župnik so me prej tako nekako nezaupno gledali, kakor da bi hoteli reči, da ne bom več dolgo...«

»To se ti je le dozdevalo, Jakec!«

»O, ko bi se mi že kmalu obrnilo na bolje! Kako rad bi nadaljeval svoje študije! Še pet let in končal bi osmo šolo!«

»Saj boš, Jakec! Le potrpi, in Bog daj, da bi bil že kmalu na nogah!«

»Torej misliš, da bom ozdravel?«

»Upam, da bova kmalu zopet sedela tukaj zunaj.«

»Ti torej res upaš, mama?«

»Da upam.«

»Kaj pa zdravnik pravi? Meni nikoli ničesar ne pove?«

»Obljubil mi je, da še gotovo danes pogleda kaj k nam. Bržkone pride bolj pozno, ker ima veliko nujnega posla.«

»Veš, mama, najbolj se bojim onih trenotkov, ko me tako v prsih prime, da ne morem ne dihati, ne se odkašljati. Tedaj pač mislim, da bom zdaj in zdaj moral končati . . .«

»Mislim, da ti sedaj ne bo več tako hudo, ko si dobil druga zdravila.«

»Meniš, mama . . . Saj zdaj že tudi veliko lažje govorim nego te dni, ali še prej popoldne.«

»Vidiš, to je znamenje, da ne boš več toliko trpel!«

»Bog daj, da ne bi! . . .«

»Bog usliši mojo prošnjo!«

»Mama, poglej skozi okno! Kaj, kako jasno sveti mesec! In koliko luči je na nebu, koliko pa jih niti ne vidimo.«

»Da, da, kako je lepo na nebu . . .« reče mati in pogleda skozi okno. »Toda meni se zdi, da tam čez travnik prihaja zdravnik. Poznam ga po hoji.«

»Zdravnik, praviš, mama?«

»Da, zdravnik!«

Oba utihneta.

Jakec nasloni glavo nazaj, mati pa prižge luč.

V kletki se je vzdramil kanarček, kakor da bi se zbal luči, in je skočil dvakrat, trikrat s šibice v kot in zopet nazaj.

Potem pa se je pomiril in kmalu zadremal.

Tudi lastovice so se predramile v gnezdu in naznanile to z rahlim šepetanjem.

Pred hišo pa je zalajal pes . . .

»Mama, meni bo spet slabo!« vzdihne bolnik;
»že čutim, da . . .«

Mati priskoči k postelji.

Ta hip pa Jakec tečko zasope, glava se mu skloni na prsi in zopet počasi dvigne; oči se mu napno in hoče ga zadušiti.

Nekaj bi še rad izpregovoril.

In ko tako z največjim naporom odpira usta in si hoče pomagati kvišku — bruhne kri iz njega.

Še en pogled na mater in potem se nasloni nazaj — na blazino.

Zdajci vstopi zdravnik.

»Kako je, mati!« zakliče stari gospod že v prvi sobi.

Nobenega odgovora.

Ko stopi v drugo sobo, najde mater vso razjokano in obupano, stoječo ob sinovi postelji.

»Poglejte gospod doktor!« zajeclja iztežka mati.
Zdravnik pogleda na posteljo.

»Tega je krivo kajenje«, izpregovori sočutno zdravnik.

»Mislite, gospod doktor?«

»Da! To je spravilo vašega moža in njegovega brata prav tako prezgodaj v zemljo. Le verjemite mi, da ni hujšega strupa za mladež, kakor te preklicane cigarete in smodke in tobak sploh! Kade naj odrašeni, a zdravi ljudje!«

»O, moj Bog, moj Bog!« ihti uboga žena.

»Ni čuda«, nadaljuje zdravnik, »če toliko število mladine umre dāndanēs za jetiko in za drugimi neozdravljivimi boleznimi.«

»Toliko sem vam hotel povedati! Z Bogom!«

»Srečno, gospod doktor!«

Ob zglavju mrtveca sta zaplamteli dve sveči.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIZNICA

00000099746

